

8η ενότητα

ΜΠΡΟΣΤΑ ΣΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Σ' αυτή την ενότητα:

- Θα γνωρίσουμε τα **μόρια**, τις άκλιτες λεξούλες που χρωματίζουν το λόγο μας.
- Θα ανακεφαλαιώσουμε και θα συστηματοποιήσουμε όσα γνωρίζουμε για τα **σημεία της στίξης**.
- Θα μιλήσουμε για τις δυνατότητες που έχουμε να χρησιμοποιούμε τις λέξεις με **άλλες σημασίες**, ανάλογα με τις επικοινωνιακές και εκφραστικές μας ανάγκες και θα αναφερθούμε σε μερικά **σχήματα λόγου**.
- Θα ασκηθούμε στην **περιληπτική** απόδοση κειμένων.
- Θα έχουμε την ευκαιρία να εκφράσουμε τα **όνειρα** και τις **προσδοκίες**, αλλά και τους **φόβους** και τις **αγωνίες** που νιώθουμε όλοι μπροστά στο **άγνωστο** που αντιπροσωπεύει το **μέλλον**.
- Θα σκεφτούμε τους τρόπους που διαθέτουμε για να **ορίσουμε** το μέλλον μας, τόσο ως **άτομα**, όσο και ως **κοινωνία**.

Κείμενο 1 [Η εργασία στο μέλλον]

Βρισκόμαστε σε μια κρίσιμη μεταβατική περίοδο όπου η ταχεία ανάπτυξη της τεχνολογίας, των επικοινωνιών και της πληροφορικής προκαλεί μια πραγματική επανάσταση με τεράστιες και απρόβλεπτες συνέπειες στην οικονομία, την παραγωγή, την αγορά εργασίας και την εκπαίδευση. Για τα ζητήματα αυτά τίποτα δεν μπορεί να προβλεφθεί με ακρίβεια και οι ειδικοί κινούνται στον τρίπτυχο άξονα: Τάσεις – Προβλέψεις – Προοπτικές.

Ο Τόφλερ, το 1982, υποστηρίζει ότι με το σημερινό ρυθμό ανάπτυξης της γνώσης, όταν ένα παιδί που έχει γεννηθεί σήμερα θα αποφοιτήσει αργότερα από το Πανεπιστήμιο, τότε η ποσότητα γνώσεων στον κόσμο θα είναι τέσσερις φορές μεγαλύτερη. Όταν το ίδιο παιδί θα είναι τριάντα ετών, το 97% των γνώσεων που θα έχει αποκτήσει ο κόσμος, θα έχουν μαθευτεί από τη χρονολογία γέννησής του και μετά.

Στο οικονομικό και εργασιακό περιβάλλον, την ίδια στιγμή που καταρρέουν επιχειρήσεις με παραδοσιακά επαγγέλματα και παρωχημένη τεχνολογία, εμφανίζονται νέα επαγγέλματα στον τομέα των υπολογιστών, της γενετικής, της επικοινωνίας, της πληροφόρησης, της οικολογίας, της ιατρικής κ.λπ.

Ε. Ρέππα, Τ. Φωτιάδου-Ζαχαρίου, «Το μέλλον της εργασίας και της εκπαίδευσης στη νέα κοινωνικοοικονομική πραγματικότητα», *Επιθεώρηση Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού ΕΛΕΣΥΠ*, τεύχ. 40-41, 1997 (διασκευή)

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1 Γιατί είναι πρακτικά αδύνατη η ακριβής πρόγνωση των μελλοντικών όρων της εργασίας και της παραγωγής;
- 2 Πολλοί υποστηρίζουν ότι η εισαγωγή των νέων τεχνολογιών οδηγεί στην αύξηση της ανεργίας. Το κείμενο που διαβάσατε επιβεβαιώνει την άποψη αυτή;

Κείμενο 2 Οικοδομώντας το μέλλον

Κάποια φορά, στη διάρκεια της δεκαετίας του '50, καθώς επέστρεφα με πλοίο από τη Βραζιλία, μείναμε για μια μέρα στο Τρινιντάντ κι εγώ αποφάσισα να ρίξω μια ματιά στη σημαντικότερη πόλη, το Πορτ οφ Σπαϊν.

Την εποχή εκείνη, όταν επισκεπτόμουν μια πόλη, ενδιαφερόμουν να γνωρίσω τις πιο φτωχές περιοχές της – να δω πώς είναι εκεί η ζωή. Έτσι χάζεψα κάμποσο στους λόφους, στη νέγρική συνοικία της πόλης, τριγυρνώντας με τα πόδια. Είχα πάρει το δρόμο της επιστροφής, όταν σταμάτησε πλάι μου ένα ταξί κι ο οδηγός του μου είπε: «Ει, κύριε! Θέλεις να δεις την πόλη; Θα σου κοστίσει μόνο πέντε μπίβι».

«Εντάξει», του είπα και μπήκα μέσα.

Ο οδηγός έστριψε προς τα πάνω, να με πάει να δω κάποιον ανάκτορο, λέγοντας: «Θα σου δείξω όλα τα ωραία μέρη».

«Όχι, ευχαριστώ», απάντησα. «Τέτοια βρίσκω παντού, είναι ίδια σε όλες τις πόλεις. Εγώ θέλω να δω το πιο υποβαθμισμένο μέρος της πόλης, εκεί όπου ζουν οι πολύ φτωχοί. Εξάλλου μόλις πριν ήμουν εκεί πάνω, στους λόφους».

«Α! ώστε έτσι;», έκανε εντυπωσιασμένος. «Εντάξει, θα σου δείξω αυτό που θες. Μετά, όταν θα έχου-
με τελειώσει, θα σου κάνω και μια ερώτηση, γι' αυτό θέλω να κοιτάς το καθετί προσεχτικά».

Με οδήγησε λοιπόν σε μια γειτονιά Ινδών –είχαν κάνει εκεί κάποιο στεγαστικό πρόγραμμα– και στα-
μάτησε μπροστά σε κάποιο σπίτι που ήταν κατασκευασμένο με τσιμεντόλιθους. Μέσα δεν υπήρχε σχεδόν
τίποτε. Στα μπροστινά σκαλιά καθόταν ένας άντρας. «Τον βλέπεις αυτόν;», ρώτησε ο οδηγός. «Ο γιος του
σπουδάζει Ιατρική στο Μαΐριλαντ».

Μετά με γύρισε στη γειτονιά, κι έτσι μπόρεσα να δω καλύτερα πώς ήταν εκεί. Βρήκαμε και μια γυναί-
κα που τα δόντια της είχαν ολωσδιόλου σαπίσει. Λίγο παρακάτω σταματήσαμε κι ο οδηγός με σύστησε
σε δύο γυναίκες που τις θαύμαζε. «Μάζεψαν κι οι δύο τα λεφτά τους κι αγόρασαν μια ραπτομηχανή. Τώ-
ρα όλη η γειτονιά ράβεται σ' αυτές», είπε με περηφάνια. [...]

Είδαμε πολλά ακόμη και τελικά ο οδηγός του ταξί γύρισε και μου είπε: «Και τώρα, καθηγητά μου, να
και η ερώτηση. Είδες ότι οι Ινδοί είναι τόσο φτωχοί όσο κι οι Νέγροι, μερικές φορές και πιο φτωχοί, όμως
κάπως, με τον έναν ή τον άλλο τρόπο, προσδεύουν – να, εκείνος ο άντρας έχει στείλει το γιο του στο κο-
λέγιο, εκείνες οι γυναίκες δημιούργησαν μόνες τους ένα ραφτάδικο. Όμως οι άνθρωποι της φυλής μου
δεν πάνε μπροστά. Γιατί;»

Του απάντησα ότι δεν ήξερα –αυτή την απάντηση έδινα σχεδόν σε κάθε ερώτηση–, όμως αυτός δε δέ-
χτηκε τέτοιου είδους απάντηση από έναν καθηγητή. Προσπάθησα λοιπόν να βρω κάποια λογική αιτία.
«Στην Ινδία, του είπα, υπάρχει μια μακρόχρονη παράδοση, η οποία πηγάζει από μια θρησκεία και μια φι-
λοσοφία χιλιάδων χρόνων. Έτσι οι άνθρωποι αυτοί, αν και δε ζουν στην Ινδία, είναι φορείς αυτής της πα-
ράδοσης για το τι είναι σημαντικό στη ζωή και προσπαθούν να οικοδομήσουν για το μέλλον και να βοη-
θήσουν τα παιδιά τους στις προσπάθειές τους – κάτι που έφτασε ως αυτούς μέσα απ' τους αιώνες».

Και συνέχισα λέγοντας: «Νομίζω ότι στους ανθρώπους της φυλής σου, δυστυχώς, δεν είχε δοθεί πο-
τέ η ευκαιρία να δημιουργήσουν μια τόσο μακρόχρονη παράδοση, ή, κι αν ακόμη είχε γίνει κάποτε αυτό,
την έχασαν κατά τη διάρκεια της κατάκτησης και της σκλαβιάς τους». Δεν ξέρω αν ήταν αλήθεια αυτό,
ήταν όμως η καλύτερη εξήγηση που διέθετα τη στιγμή εκείνη.

Ο οδηγός ένιωσε ότι αυτό που είπα ήταν μια καλή παρατήρηση, κι είπε ότι κι αυτός σχεδίαζε να οικο-
δομήσει για το μέλλον. Μάλιστα γι' αυτό το σκοπό έπαιζε στον ιππόδρομο κι αν κέρδιζε θα μπορούσε να
αγοράσει ένα δικό του ταξί και να πάει πραγματικά μπροστά.

Ένωσα πολύ λυπημένος. Του είπα ότι το να ζητάει να χτίσει το
μέλλον του περιμένοντας να κερδίσει στον ιππόδρομο
ήταν κακή επιλογή, εκείνος όμως επέμενε ότι αυτός
ήταν ο μοναδικός τρόπος με τον οποίο θα μπορούσε
να το κάνει. Ο άνθρωπος είχε τόσο καλές προθέσεις, η
μέθοδος όμως που διάλεξε για να τις υλοποιήσει ήταν να
επικαλείται την τύχη.

Richard P. Feynman, *Τι σε νοιάζει εσένα τι σκέφτονται οι άλλοι;*,
μτφρ. Νίκος Κοτριδης, εκδ. Τροχαλία, 1993

Ερώτηση κατανόησης

■ Ποιες είναι οι δύο φυλετικές κοινότητες στις οποίες αναφέρεται το κείμενο και ποια διαφορά υπάρχει μετα-
ξύ τους στον τρόπο που αντιμετωπίζουν το μέλλον;

Κείμενο 3 [Η μάντισσα]

[...] Με τούτην την ύστερην λέξιν επάγωσε η Φροσύνη. Πώς τάχα εγνώριζε αυτό το απόκρυφο η γραία, ξένη γυναίκα; Τότε πλέον εσυμπέραναν ότι με το προνοητικό που είχε θα της έλεγε καθαρά την μοίραν της και ετρόμαξε η δύστυχη κόρη μη της προφητεύσει άλλα δυστυχήματα και άλλες αμαρτίες, όμοιες με όλες εκείνες τες προγονικές συμφορές ή και χειρότερες. Εσηκώθηκε, επήγε κι έκοψε ένα μεγάλο φελί μπαρμπαρέλα*, επήρε και μια χούφτα ελιές, τα έδωκε της γύφτισσας και της είπε:

– Γριά μου, πήγαινε τώρα με την ευχήν του Θεού. Δεν θέλω ν' ακούσω τίποτε άλλο. Μου φανερώσεις ή δεν μου φανερώσεις την μοίραν μου, αυτή δεν αλλάζει. Την περιμένω και εγώ όπως θα μου την στείλει ο Παντοδύναμος.

– Άγια ομιλείς, κοπέλα μου, αλλ' αφουγκράσου με! Έχεις καλήν μοίραν, αν κάμεις ό,τι σου ειπώ, μα τούτο το ψωμί. Διαφορετικά θα στραβώσει.

Η γύφτισσα την κοιτάξε με κάτι μάτια που την εγήτηψαν.

– Κάμε γρήγορα! Μίλησε! της είπε η Φροσύνη.

– Για άνοιξέ μου πάλιν το χεράκι σου. Εδώ μεγάλη πολιτεία. Ω! πολυκοσμία, ωσάν τα μαλλιά της κεφαλής σου, και σ' όλους ανάμεσα ένας νέος, μα τι νέος! Λιανοκάμωτος, λεβέντικος, ξανθομάλλης, απάραλλακτος με εκείνον τον Καβαλάρη, που κρέμεται στο προσκέφαλό σου. Εδώ πέρα το χρυσάφι. Έλα, παλικάρι και ομορφονιέ, και από μεγάλο γένος, έλα πάρε πρώτα το μάλαμα, πάρε και τη νύφη, οπού είναι καλύτερη από το μάλαμα: εδώ παρέκει η εκκλησία...

Εις εκείνην την στιγμήν σύγνεφο μαύρο, ωσάν πίσσα, εσκεπάσε τον ήλιον και το πρόσωπο της γραίας εκατήφιασε.

– Κάτι αλλότριο βλέπεις, της είπε η Φροσύνη.

– Τίποτε, κοπέλα μου: είναι γραμμένο: θα έχεις καλήν μοίραν. Πολλοί γαμπροί σε ζήτησαν έως τώρα και πολύ περισσότεροι θα σε ζητήσουν ακόμη. Συ μην πάρεις κανέναν, όσο να έλθει ο σταλμένος από πέρα, από την μεγάλην πολιτείαν. Μοναχά να καλόχεις εκείνον τον Καβαλάρη, και αυτός με το σπαθί του θα σας φυλάξει.

Καθώς ετέλειωσε τον λόγον, ο ήλιος έσχισε το σύγνεφο, και η γραία με νεανικό τίναγμα επετάχθη από χάμου, τα μάγουλά της εξεζάρωσαν, άστραφτε η θωριά της, ένα αέρινο στεφάνι εκύκλωσε τα μαλλιά της, απλωμένα, χρυσόξανθες πλεξίδες, το λερό κουρελιασμένο φουστάνι της έλαμψε, ωσάν βασιλική πορφύρα – κι εχάθη.

Από εκείνην την ημέραν η Φροσύνη άλλο δεν είχε εις τον νουν της παρά τον ερχόμενον γαμπρόν. Ημέρα και νύκτα εθεωρούσε με πόθον αμίλητον την εικόνα του Ταξιάρχη, οπού με τον λόγον εκείνης της θείας γυναικός ήταν το προεικόνισμα του ανθρώπου, οπού έμελλε να γίνει ταίρι της.

Ιάκωβος Πολυλάς, «Τα τρία φλωριά», *Αλλόκοτα, Παράξενα*,

Μαίρη Γιόση, Άννα Χρυσογέλου-Κατσή, Μαρία Λαϊνά (επιλογή – επιμέλεια), εκδ. του Εικοστού πρώτου, 1995

* **φελί μπαρμπαρέλα**: κομμάτι από άζυμο ψωμί καλαμποκιού

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1 Ποια είναι τα συναισθήματα της Φροσύνης καθώς ακούει τις προφητείες της μάντισσας; • Ποιες αντιδράσεις της τα φανερώνουν;
- 2 «Κάτι αλλότριο βλέπεις»: Βρείτε τη σημασία της λέξης «αλλότριο» στο Λεξικό. • Με ποια σημασία τη χρησιμοποιεί η Φροσύνη; • Από ποια στοιχεία του κειμένου το συμπεραίνετε;
- 3 Σε ποια εποχή και σε ποιο κοινωνικό πλαίσιο νομίζετε ότι διαδραματίζεται η σκηνή που διαβάσατε; • Ποιο νομίζετε ότι είναι το κοινωνικό και το μορφωτικό επίπεδο των προσώπων που συνομιλούν; (Προσπαθήστε να στηρίξετε τις υποθέσεις σας στα στοιχεία του κειμένου.)

Κείμενο 4 Η νέα γενιά

[...] Για τη σημερινή νέα γενιά λέγεται ότι πρόκειται για μάζα καθοδηγούμενη, χωρίς όνειρα –εκτός από αυτά ενός κινητού κι ενός αυτοκινήτου–, που ζει με Ρουβά και «Big Brother» και άλλα πολλά που τα γνωρίζετε.

Φυσικά και υπάρχει αυτή η κατηγορία παιδιών, όπως πάντα υπήρχαν τα αντίστοιχα σε κάθε γενιά. Η διαφορά της «υπόλοιπης» σημερινής από τις προηγούμενες είναι ότι καθώς μεγαλώνει σε μια τραγική εποχή –που σημειωτέον, δημιούργησαν οι μεγαλύτεροί τους που φέρουν και την ευθύνη– έχει εξαρχής, και μάλιστα βίαια, δοσμένη «όλη την πληροφορία». Πρόκειται για μια γενιά που δεν προλαβαίνει να αφουγκραστεί και να επεξεργαστεί, αλλά αναγκαστικά οφείλει να αποδεχτεί και να διαχειριστεί άμεσα.

Εκεί, ο κάθε χαρακτήρας αντιδρά αλλιώς. Γι' αυτό νομίζω ότι είμαστε μπροστά σε μία πλουραλιστική νέα κοινωνία, αρκετά ανεκτική και ανοικτή, και ταυτόχρονα πολύ ψυλλιασμένη, επιφυλακτική και σε διαρκή αμφισβήτηση. Άλλωστε ακόμα και η απάθεια είναι συχνά μια μορφή αντίδρασης. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι οι νέοι σήμερα φορούν τα πάντα και δεν ακολουθούν μία μόδα, ότι ακούνε διάφορες μουσικές και όχι μόνο ένα είδος, ότι ψηφίζουν διαφορετικά κόμματα σε κοινές παρέες, ότι γεμίζουν μικρά θέατρα και σινεφίλ αίθουσες, ότι κατέβηκαν στους δρόμους, ότι δεν παραμυθιάζονται με ήρωες και ινδάλματα ή στρέφονται σε εκείνους του παρελθόντος, όπως ο Τσε ή ο Μάρλεϊ.

Ας κοιτάξουμε λίγο περισσότερη ώρα στα μάτια αυτούς τους πισσιρικάδες, που έγιναν απότομα έφηβοι. Είναι εκείνοι που μεγαλώνουν και αρκετά μόνοι –αφού πια αμφοτεροί οι γονείς δουλεύουν–, είναι εκείνοι που κάνουν παρτ τάιμ δουλειές, για να μη ζητάνε συνέχεια χαρτζιλίκι, είναι εκείνοι που μάλλον δεν θα κληρονομήσουν ένα διαμερισματάκι, γιατί τα λεφτά λιγοστεύουν. Κι αν τους κατηγορούμε ότι «μπαίνουν από νωρίς στο λούκι» και δεν ασχολούνται με άλλα πράγματα, ας σκεφτούμε, αν έχουν στ' αλήθεια εναλλακτική λύση, στην κοινωνία που τους υποδέχτηκε.

Μία Κόλλια, εφημ. CITY PRESS, 2003 (διασκευή)

Ερωτήσεις κατανόησης

- 1 Ποια επίδραση ασκεί στους νέους η υπερπροσφορά «πληροφορίας» στην εποχή μας;
- 2 Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της κοινωνίας που θα διαμορφώσει στο άμεσο μέλλον η σημερινή νέα γενιά, σύμφωνα με τη συγγραφέα του χρονογραφήματος;

Ακούω και μιλώ

1. «Έχεις καλήν μοίραν»: Η φράση περιέχεται δύο φορές στο κείμενο 3. Εντοπίστε τις δύο φράσεις.
 - Ποια μικρή διαφορά βλέπετε μεταξύ τους;
 - Ποιος είναι ο γραμματικός χρόνος κάθε πρότασης;
2. «Κοιτάζουμε λίγο περισσότερη ώρα στα μάτια αυτούς τους πιτσιρικάδες, που έγιναν απότομα έφηβοι» (κείμενο 4)
«Καλόχεις εκείνον τον Καβαλάρη» (κείμενο 3)
Οι παραπάνω φράσεις είναι παραλλαγμένες φράσεις των κειμένων 3 και 4. Εντοπίστε μέσα στα κείμενα τις αυθεντικές και βρείτε τις λεξούλες που έχουν παραλειφθεί.
 - Τι αφαιρέθηκε από το νόημα των φράσεων με την παράλειψή τους;
 - Με ποια λέξη της κάθε φράσης έχει πιο στενή σχέση η λέξη που παραλείφθηκε;
3. «Μοναχά να καλόχεις εκείνον τον Καβαλάρη» (κείμενο 3)
«να, εκείνος ο άντρας έχει στείλει το γιο του στο κολέγιο» (κείμενο 2)
Συγκρίνετε τις σημασίες που έχει το να στα δύο αυτά αποσπάσματα.
4. «Για τα ζητήματα αυτά τίποτα δεν μπορεί να προβλεφθεί με ακρίβεια» (κείμενο 1)
«Για άνοιξέ μου πάλιν το χερράκι σου» (κείμενο 3)
Συγκρίνετε τις σημασίες που έχει το για στα δύο αποσπάσματα.
 - Σε ποιο από τα δύο αποσπάσματα το για συνδέεται στενά με ένα ουσιαστικό και δημιουργεί προθετικό σύνολο;
 - Με τι μέρος του λόγου συνδέεται στενά το για στο άλλο απόσπασμα και ποια σημασία του προσθέτει;

Μαθαίνω ότι:

- ▶ **Μόρια** ονομάζουμε τις λέξεις να και θα που χρησιμοποιούμε για να σχηματίσουμε την υποτακτική έγκλιση και τους μελλοντικούς χρόνους.
- ▶ Επίσης **μόρια** θεωρούμε όλες γενικά τις **άκλιτες λέξεις**, όταν τις χρησιμοποιούμε με σημασίες που δε μας επιτρέπουν να τις κατατάξουμε σε κάποιο από τα άλλα άκλιτα μέρη του λόγου (επιρρήματα, προθέσεις, συνδέσμους, επιφωνήματα).
- ▶ Τα μόρια (εκτός από τα θα, να) **χρωματίζουν** συναισθηματικά το λόγο. Εμπλουτίζουν τις σημασίες και τους δίνουν **εκφραστικότητα**. Γι' αυτό τα μόρια τα συναντάμε συχνότερα διάσπαρτα στον καθημερινό λόγο και στη λογοτεχνία.
- ▶ Ενώ ως φυσικοί ομιλητές τα χρησιμοποιούμε με άνεση, τα μόρια είναι πιθανό να δυσκολέψουν όσους διδάσκονται την ελληνική ως ξένη γλώσσα, επειδή οι σημασιολογικές τους αποχρώσεις δεν προβλέπονται συνήθως από τους κανόνες και συχνά αλλάζουν ρόλο μέσα στο λόγο (π.χ. προθέσεις που χρησιμοποιούνται ως επιρρήματα, επιρρήματα που γίνονται σύνδεσμοι κ.λπ.).

Διαβάζω και γράφω

1. «Έχεις καλήν μοίραν, ... μα τούτο το ψωμί» (κείμενο 3)
«ένας νέος, μα τι νέος!» (κείμενο 3)
Σκεφτείτε ποιες είναι οι διαφορετικές σημασίες του μα στα δύο αποσπάσματα.
 - Γράψτε και εσείς δύο προτάσεις, στις οποίες να φαίνονται οι διαφορετικές σημασίες του μα.
2. Σε όλα τα παρακάτω σκίτσα το θα συνοδεύει διάφορους ρηματικούς τύπους. Σε ποια περίπτωση δηλώνεται:
 - α. αυτό που πρόκειται να γίνει
 - β. αυτό που θα μπορούσε να γίνει
 - γ. αυτό που είναι πιθανό να συμβαίνει.

- Γράψτε και εσείς τρεις προτάσεις ή κάντε τρία σκίτσα που να περιέχουν φράσεις με *θα* και να δηλώνουν τις τρεις αυτές διαφορετικές σημασίες.

3. Μελετήστε τις φράσεις που ακολουθούν και πείτε τες φωναχτά:

- Σαν να δρόσισε λιγάκι!
- Δεν αλλάζω γνώμη, που να με χρυσώσεις!
- Ας κρατούσε για πάντα το όνειρο αυτό!
- Μπας και σου περισσεύει κάνα ευρώ;
- Θα 'ρθεις αύριο; – Αμέ!
- Έτσι μου 'ρχεται να τα παρατήσω κι ό,τι θέλει ας γίνει.
- Τον ξέρω εδώ και είκοσι χρόνια!
- Να μην πάω, θα του κακοφανεί!
- Δε γύρισε καν να με κοιτάξει!

- Εντοπίστε και υπογραμμίστε όσες λέξεις θεωρείτε μόρια στις παραπάνω φράσεις, σύμφωνα με τη θεωρία που προηγήθηκε.
- Μετασχηματίστε τις φράσεις αυτές. Κάντε όσες αλλαγές χρειάζονται, για να αποδώσετε μεγαλύτερη τυπικότητα και επιστημότητα στο λόγο.
- Τι συνέβη με τα μόρια στις δικές σας φράσεις;
- Ποια εκδοχή από τις δύο σας φαίνεται ότι εκφράζει εντονότερα τα συναισθήματα των ομιλητών;

Ακούω και μιλώ

1. «Με τούτην την ύστερην λέξιν... θα στραβώσει» και «Εις εκείνην την στιγμήν... καλήν μοίραν» (κειμένο 3): Εντοπίστε όλα τα σημεία στίξης στα αποσπάσματα. • Συζητήστε στην τάξη ποιο σκοπό εξυπηρετεί η χρήση καθενός από αυτά.
2. «Κάμε γρήγορα! Μίλησε!» (κειμένο 3): Τι δείχνει η στίξη που υπάρχει στη φράση του κειμένου; • Σε τι είδους εκφώνηση σας οδηγεί;
3. Μπορείτε να φανταστείτε τη φράση «Μίλησε» ειπωμένη σε διαφορετικές περιστάσεις επικοινωνίας; • Πώς θα μπορούσε να εκφωνηθεί; • Με ποια σημεία στίξης θα έπρεπε να αποδοθεί στο γραπτό λόγο η κάθε διαφορετική εκφώνηση;

Διαπιστώνω ότι:

- ▶ **Στον προφορικό λόγο** αποδίδουμε το νόημα όσων θέλουμε να πούμε ή και τα συναισθήματά μας χρησιμοποιώντας μικρές ή μεγαλύτερες **παύσεις**, **ανεβοκατεβάσματα** και **χρωματισμούς** της φωνής μας (επιτονισμός).
- ▶ Επειδή **στο γραπτό λόγο** δεν μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τέτοια μέσα, αντί γι' αυτά χρησιμοποιούμε τα **σημεία της στίξης**.
- ▶ Επίσης, με τα σημεία στίξης μερικές φορές φανερώνουμε τις **συντακτικές σχέσεις** μεταξύ των στοιχείων μιας περιόδου λόγου.

Διαβάζω και γράφω

1. Πολλοί νέοι...: Συνεχίστε την περίοδο προσθέτοντας μία ή περισσότερες από τις παρακάτω φράσεις με διάφορους συνδυασμούς:
 - αν και διαθέτουν πολλά εφόδια
 - αντιμετωπίζουν το μέλλον τους με ανησυχία
 - νιώθουν άγχος αγωνία και φόβο
 - επειδή δεν ξέρουν αν θα βρουν δουλειά
 - ακόμα και αυτοί που έχουν πτυχία Ανωτάτων Σχολών

Στις περιόδους που θα φτιάξετε, βάλτε κόμματα όπου νομίζετε ότι είναι απαραίτητα. • Παρατηρήστε σε ποιες περιπτώσεις βάλατε κόμμα.
2. Προσπαθήστε να συνοψίσετε σε έναν κανόνα τα συμπεράσματά σας.
3. Ανατρέξτε στις προηγούμενες ενότητες, όπου διδαχτήκατε τις δευτερεύουσες προτάσεις και βρείτε ποιες από αυτές χωρίζονται με κόμμα από τις κύριες προτάσεις και ποιες δε χωρίζονται. • Συμπληρώστε τον κανόνα που ακολουθεί.

Διαπιστώνω ότι:

- ▶ Οι δευτερεύουσες προτάσεις δε χωρίζονται με κόμμα από την κύρια πρόταση.
- ▶ Οι δευτερεύουσες προτάσεις συνήθως χωρίζονται με κόμμα.

4. Συμπληρώστε τα κενά στο επόμενο πλαίσιο τοποθετώντας τις λέξεις *ονοματικές*, *επιρρηματικές*, όπου ταιριάζει η καθεμιά.

▶ Κατά κανόνα οι δευτερεύουσες δε χωρίζονται με κόμμα από την κύρια πρόταση, ενώ οι χωρίζονται.

Ακούω και μιλώ

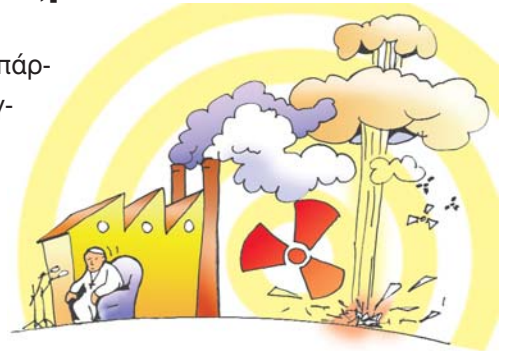
1. Αναζητήστε στο κείμενο 3 τις άνω τελείες και τις παύλες. • Εξηγήστε το ρόλο αυτών των σημείων στίξης.
2. Αναζητήστε στα βιβλία σας άλλα κείμενα που περιέχουν παύλες και παρουσιάστε τα στην τάξη. • Μπορείτε να διατυπώσετε έναν κανόνα για το πότε χρησιμοποιούνται οι παύλες;

Κείμενο 5 [Οι θετικές επιστήμες μάς απειλούν;]

[...] Πολλοί έξυπνοι και ικανοί άνθρωποι συνειδητοποιούν ότι υπάρχει μια πραγματική απειλή [από τις θετικές επιστήμες]. Για παράδειγμα, ο Πάπας Ιωάννης Παύλος ο 2ος, σε ομιλία του προς την UNESCO, διατύπωσε την εξής άποψη:

«Το μέλλον του ανθρώπου και της ανθρωπότητας απειλείται, απειλείται σοβαρά, παρά τις πολύ ευγενικές προθέσεις των ανθρώπων που ασχολούνται με τις θετικές επιστήμες. Οι ανακαλύψεις τους έγιναν και εξακολουθούν να γίνονται αντικείμενο εκμετάλλευσης –εις βάρος των ηθικών κανόνων– για σκοπούς καταστροφής και θανάτου σε βαθμό που ποτέ μέχρι σήμερα δεν είχε επιτευχθεί. Προκαλούνται έτσι τρομακτικές καταστροφές. Αυτό μπορεί να διαπιστωθεί και στον τομέα των γενετικών μετατροπών και βιολογικών πειραμάτων και στους τομείς των χημικών, βακτηριολογικών και πυρηνικών εξοπλισμών.»

G. J. V. Nossal, Ross L. Coppel, *Αναμορφώνοντας τη ζωή. Η επανάσταση της γενετικής τεχνολογίας*, μτφρ. Γιώργος Παπαδόπουλος, εκδ. Κάτοπτρο, 1991

Ακούω και μιλώ

1. Στο κείμενο 5 αναζητήστε τα ακόλουθα σημεία στίξης: εισαγωγικά, παύλες, άνω κάτω τελεία. • Εξηγήστε το ρόλο τους.
2. Αναζητήστε στα βιβλία σας άλλα κείμενα τα οποία περιέχουν άνω κάτω τελεία και εισαγωγικά και παρουσιάστε τα στην τάξη. • Μπορείτε να διατυπώσετε έναν κανόνα για το πότε χρησιμοποιούνται αυτά τα σημεία στίξης;
3. Ποια είναι η απειλή για το μέλλον του ανθρώπου και της ανθρωπότητας, στην οποία αναφέρεται ο Πάπας στο κείμενο 5; • Έχετε ακούσει ή διαβάσει άλλες τέτοιες παρόμοιες απόψεις;
4. Ποιες από τις σύγχρονες επιστημονικές / τεχνολογικές εξελίξεις νομίζετε ότι προκαλούν τις μεγαλύτερες φοβίες στους ανθρώπους; • Εσείς τις συμμαρζίζετε;

Κείμενο 6 Απολογία

[...] Παρά τα γεγονότα δεν άλλαξα πεποιθήσεις παραμένω ο αυτός με τις ίδιες ιδέες που τρυπούν σαν αγκάθια το μυαλό μου. Είναι τα πράγματα που αλλάζουν γύρω το ύψος των οικοδομών οι τιμές των αυτοκινήτων οι απόψεις των φίλων. Παραμένω ο αυτός με ιδέες που μ' έχουν για καλά σημαδέψει με ιδέες που περπατούν στο κρανίο μου σα μυρμήγκια. [...]

Νάσος Βαγενάς, *Νεότερη Ελληνική Ποίηση 1965-1980*, εισαγωγή: Αλέξης Ζήρας, εκδ. Γραφή, 1979

Ακούω και μιλώ

Τι παρατηρείτε σε ό,τι αφορά τη στίξη στο κείμενο 6; • Αν ο ποιητής ακολουθούσε τους τυπικούς κανόνες της γραμματικής, πού και ποια σημεία στίξης θα έπρεπε να προσθέσει; • Γιατί, κατά τη γνώμη σας, δεν το έκανε;

Διαπιστώνω ότι:

- Συχνά στη **μοντέρνα ποίηση** παραλείπονται ολότελα ή χρησιμοποιούνται **ελάχιστα σημεία στίξης**.

ΣΧΗΜΑΤΑ ΛΟΓΟΥ

Ακούω και μιλώ

1. Στο κείμενο 6 υπάρχουν οι λέξεις *αγκάθια* και *μυρμήγκια*. Γιατί χρησιμοποιούνται από τον ποιητή; • Η σχέση τους με το θέμα του ποιήματος είναι έμμεση ή άμεση;
2. Ο πολιτικός στο σκίτσο της σελ. 139 αναφέρει το λεκτικό σύνολο «χρυσά κουτάλια». Νομίζετε ότι εννοεί κυριολεκτικά κουτάλια από χρυσάφι; • Ποιο σχήμα λόγου αναγνωρίζετε;
3. Στο κείμενο 4 η αρθρογράφος κάνει λόγο για νέους που «μπαίνουν από νωρίς στο λούκι». Ποια είναι η κύρια / αρχική σημασία της λέξης *λούκι*; • Με ποια σημασία χρησιμοποιείται εδώ; • Ποιο σχήμα λόγου αναγνωρίζετε;

Μαθαίνω ότι:

- ▶ Στον καθημερινό λόγο ελάχιστες λέξεις χρησιμοποιούνται **αποκλειστικά με μία σημασία**. Οι περισσότερες έχουν ή παίρνουν και άλλες σημασίες. Από όλες τις σημασίες μιας λέξης μία λέγεται **αρχική** ή **κύρια** και οι άλλες **δευτερεύουσες**.
- ▶ Οι αποκλίσεις από την κύρια σημασία και οι διάφορες ιδιόρρυθμες χρήσεις των λέξεων ή φράσεων μέσα σε ένα ορισμένο περιβάλλον επικοινωνίας λέγονται **σχήματα λόγου**.

- Σε ποια σχήματα λόγου έχουμε ήδη αναφερθεί σε προηγούμενες ενότητες του βιβλίου; (βλ. ενότητες 3 και 7)

Μαθαίνω μερικά ακόμα σχήματα λόγου:

- ▶ Όταν, για να τονίσουμε μια ιδιότητα ενός προσώπου ή ενός πράγματος ή μιας ιδέας, το συσχετίζουμε με κάτι άλλο πολύ γνωστό, που έχει αυτή την ιδιότητα σε μεγάλο βαθμό, τότε έχουμε **παρομοίωση**. Στην παρομοίωση χρησιμοποιούμε υποχρεωτικά το *σαν* ή το *όπως*.
- ▶ Όταν, για να προκαλέσουμε ισχυρή εντύπωση, λέμε κάτι που ξεπερνά το πραγματικό ή το συνηθισμένο, τότε έχουμε **υπερβολή**.
- ▶ Όταν, αντί για μια λέξη ή φράση, χρησιμοποιούμε την αντίθετή της μαζί με άρνηση, τότε έχουμε **σχήμα λιτότητας**.
- ▶ Όταν χρησιμοποιούμε με προσποίηση λέξεις ή φράσεις για να δείξουμε το εντελώς αντίθετο από αυτό που λέμε, τότε έχουμε **ειρωνεία**.
- ▶ Όταν χρησιμοποιούμε το μέρος ενός συνόλου αντί για το σύνολο και αντίστροφα, την ύλη αντί για το πράγμα που γίνεται από αυτήν ή εκείνο που παράγει αντί για εκείνο που παράγεται από αυτό, τότε έχουμε **συνεκδοχή**.

4. Ποια σχήματα λόγου αναγνωρίζετε στα παραδείγματα των προηγούμενων δραστηριοτήτων 1 και 2;
5. Ποια σχήματα λόγου αναγνωρίζετε στα παρακάτω παραδείγματα;
 - α. «το λερό κουρελιασμένο φουστάνι της έλαμψε, ωσάν βασιλική πορφύρα», «σύγγεφο μαύρο, ωσάν πίσσα» (κείμενο 3)
 - β. «τη νύφη, οπού είναι καλύτερη από το μάλαμα» (κείμενο 3)

γ.

Κείμενο 7 [Δεν είναι η επιστήμη αυτή που προκαλεί καταστροφές]

Δεν είναι λίγες οι επικρίσεις που δέχονται οι επιστήμονες τα τελευταία χρόνια. Τους κατηγορούμε ότι δεν έχουν καρδιά και συνείδηση και δε νοιάζονται για την υπόλοιπη ανθρωπότητα. Τους καταμαρτυρούμε πως είναι επικίνδυνα άτομα που δε διστάζουν να ανακαλύπτουν και να χρησιμοποιούν μεθόδους φοβερών καταστροφών και καταναγκασμών. Είναι σαν να τους κάνουμε μεγάλη τιμή. Η αναλογία ηλιθίων και κακοποιών έχει σταθερή τιμή που τη βρίσκουμε σε όλα τα δείγματα ενός πληθυσμού, στους επιστήμονες αλλά και στους ασφαλιστικούς υπαλλήλους, στους συγγραφείς αλλά και στους χωρικούς, στους ιερείς αλλά και στους πολιτικούς. Και παρά το Δρ. Φρανκεστάιν και το Δρ. Φολαμούρ, οι ιστορικές καταστροφές οφείλονται λιγότερο στους επιστήμονες απ' ό,τι στους ιερείς ή στους πολιτικούς.

Οι άνθρωποι δεν αλληλοσκοτώνονται μόνο για το συμφέρον αλλά και εξαιτίας του δογματισμού. Τίποτε δεν είναι πιο επικίνδυνο από τη βεβαιότητα κάποιου ότι έχει δίκιο. Τίποτε δεν προκαλεί τόση καταστροφή όση η έμμονη ιδέα μιας αλήθειας που θεωρείται απόλυτη. Όλα τα εγκλήματα στην ιστορία είναι απόρροια κάποιου φανατισμού. Όλες οι σφαγές έγιναν από αρετή, στο όνομα της αληθινής θρησκείας, του νόμιμου εθνικισμού, της καλής πολιτικής, της σωστής ιδεολογίας· και τέλος, στο όνομα του αγώνα εναντίον της αλήθειας του άλλου, του αγώνα εναντίον του σατανά. Η ψυχρότητα και η αντικειμενικότητα, που τόσο συχνά αποδίδουμε στους επιστήμονες, ίσως είναι προτιμότερες από τον πυρετό και την υποκειμενικότητα στην αντιμετώπιση ορισμένων ανθρώπινων υποθέσεων. Τα πάθη δεν τα γεννούν οι ιδέες της επιστήμης. Αντίθετα, τα πάθη χρησιμοποιούν την επιστήμη για να υποστηρίξουν τους σκοπούς τους. Η επιστήμη δεν οδηγεί στο ρατσισμό και το μίσος, αλλά το μίσος προσφεύγει στην επιστήμη για να δικαιολογήσει το ρατσισμό του. Μπορούμε να επιπλήτσουμε την ορμή και τον ενθουσιασμό που εκδηλώνουν μερικές φορές ορισμένοι επιστήμονες όταν υπερασπίζονται τις ιδέες τους. Αλλά ως τώρα ουδεμία γενοκτονία διαπράχθηκε για το θρίαμβο κάποιας επιστημονικής θεωρίας.

Francois Jacob, *Το παιχνίδι της εξέλιξης*, μτφρ. Νίκος Λιανέρης, εκδ. Τροχαλία, 1989 (διασκευή)

Ακούω και μιλώ

1. Εντοπίστε ένα σχήμα συνεκδοχής στην πρώτη παράγραφο του κειμένου 7.
2. Αναζητήστε το σχήμα λιτότητας στην αρχή του ίδιου κειμένου.
3. Σε ποιο από τα προηγούμενα κείμενα της ενότητας μπορεί να αποτελεί νοητή απάντηση το κείμενο 7; • Γιατί;

Διαβάζω και γράφω

1. Ποια θέση θα παίρνατε εσείς ανάμεσα στις απόψεις που παρουσιάζονται στο κείμενο 7 και σε εκείνο που εντοπίσατε στην προηγούμενη δραστηριότητα (*Ακούω και μιλώ* 3); • Υποστηρίξτε την άποψή σας σε μια παράγραφο.
2. Μετασχηματίστε την πρώτη παράγραφο του κειμένου 7, απαλείφοντας τα σχήματα λόγου. • Τι παρατηρήσεις κάνετε;
3. Μιλήστε για τα συναισθήματα που σας γεννά η προοπτική της αποφοίτησης από το Γυμνάσιο και η επιλογή νέων δρόμων για το μέλλον σας. • Γράψτε μια παράγραφο χρησιμοποιώντας όσο περισσότερα σχήματα λόγου μπορείτε.

Κείμενο 8 Γυρίστε το γαλαξία με ωτο-στοπ

Ο γήινος Άρθουρ Ντεντ, από μια εντελώς απίθανη άθροιση απιθανοτήτων, βρέθηκε να ταξιδεύει στο διάστημα μαζί με το φίλο του Φορντ Έσκορτ, Μπετελγεζιανό που 'χε ξεμείνει στη Γη. Βέβαια, η Γη έχει ήδη κατεδαφιστεί από το Βογγονικό Οικοδομικό Στόλο (με εντολή της Γαλαξιακής Πολεοδομίας), για ν' ανοίξει μια γαλαξιακή λεωφόρος υπερταχείας κυκλοφορίας. Κάτω από εντελώς απίθανες συνθήκες, ο Άρθουρ βρέθηκε πάνω στη «Χρυσή Καρδιά», διαστημόπλοιο Άπειρης Απιθανότητας, που μόλις είχε κλέψει ο Ζάφορντ Μπλήμπλιμπροξ, πρόεδρος του Γαλαξία και ξάδερφος του Φορντ Έσκορτ και τον οποίο συνοδεύει η Τρίλιαν, ένα κορίτσι που είχε αφήσει ανικανοποίητα αισθήματα στον Άρθουρ, μια νύχτα σ' ένα πάρτι στο Λονδίνο. Όλοι μαζί (να μην ξεχάσουμε και το Μάρβιν, το ψυχοπαθές ρομπότ) κατευθύνονται στο μυθικό πλανήτη Μαγραθέα...

Ως ραδιοφωνική εκπομπή καθήλωνε εβδομαδιαία τα αγγλικά πλήθη.

Ως τηλεοπτικό σίριαλ στάθηκε απ' τις πιο διασκεδαστικές ώρες του BBC.

Ως βιβλίο είναι μια πανέξυπνη σάτιρα για το ανθρώπινο είδος, τις καταβολές και το μέλλον του.

Το κρατάτε στα χέρια σας.

Douglas Adams, *Γυρίστε το γαλαξία με ωτο-στοπ* (κείμενο οπισθοφύλλου),
μτφρ. Δημήτρης Αρβανίτης, εκδ. Παρά πέντε, 1999

Ακούω και μιλώ

1. Το κείμενο 8 αποτελεί το οπισθόφυλλο ενός βιβλίου. Τα οπισθόφυλλα συνήθως περιλαμβάνουν μια σύντομη περίληψη του περιεχομένου του βιβλίου ή μερικά αξιολογικά σχόλια για το βιβλίο ή και τα δύο. • Σε ποια από τις παραπάνω περιπτώσεις ανήκει το συγκεκριμένο κείμενο;
2. Μέχρι ποιο σημείο του κειμένου φτάνει η περίληψη και από ποιο σημείο αρχίζουν τα σχόλια;
3. Ποιο πρακτικό σκοπό εξυπηρετούν τα οπισθόφυλλα των βιβλίων κατά τη γνώμη σας;
4. Με βάση τις πληροφορίες που δίνει το κείμενο 8 σε ποια περίπτωση θα διαλέγατε να διαβάσετε αυτό το βιβλίο;
 - α. Αν θέλατε να εμπλουτίσετε τις γνώσεις σας για το γαλαξία μας.
 - β. Αν αγαπάτε τα μυστήρια.
 - γ. Αν προτιμάτε τις ρομαντικές ιστορίες.
 - δ. Αν σας αρέσει η επιστημονική φαντασία.

Θυμάμαι ότι:

- ▶ Οι **περιλήψεις** είναι **σύντομα κείμενα** που προκύπτουν από άλλα εκτενέστερα, διατηρώντας μόνο τα **βασικά τους στοιχεία** και **παραλείποντας τις λεπτομέρειες**.
- ▶ Οι περιλήψεις είναι εξαιρετικά χρήσιμες και έχουν πολλές εφαρμογές στην καθημερινή ζωή (π.χ. σύντομες ειδήσεις, οπισθόφυλλα βιβλίων).

- Σε ποιες περιπτώσεις στην καθημερινή μας ζωή ακούμε ή διαβάζουμε περιληπτικά κείμενα;

Θυμάμαι επίσης ότι:

- ▶ Για να κάνω την **περίληψη** ενός κειμένου πρέπει:
 - α. να κατανοήσω το αρχικό κείμενο
 - β. να μελετήσω τη δομή του
 - γ. να εντοπίσω τα βασικά στοιχεία κάθε ενότητας (π.χ. παραγράφων, κεφαλαίων κ.λπ. ανάλογα με το είδος του κειμένου)
 - δ. να τα αποδώσω σε ένα νέο κείμενο που να εξυπηρετεί το σκοπό για τον οποίο παράγεται.
- ▶ Βοηθητικό ρόλο στη συγγραφή της περίληψης μπορούν να παίξουν **οι πλαγιότιπλοι** που θα έχουμε βρει για κάθε παράγραφο του αρχικού κειμένου.
- ▶ Στην περίληψη δεν είναι απαραίτητο να μιμούμαστε το ύφος του αρχικού κειμένου.
- ▶ Η χρήση αυτούσιων λέξεων ή φράσεων του αρχικού κειμένου καλό είναι να αποφεύγεται.

Κείμενο 9 Το μέλλον θα είναι άλλο

Το μέλλον είναι ήδη –ή θα είναι– άλλο. Με αυτήν τη βασική πρόταση, υπονοείται ότι το μέλλον δε θα ακολουθήσει όσα υποθέτουν οι αναλυτές. Δε θα αντιστοιχεί σε εκείνα που τεκμηριώνουν οι τεχνοκράτες, μήτε σε όσα φοβούνται ή ελπίζουν οι άνθρωποι. Κοντολογίς, το μέλλον δε θα μοιάζει με ό,τι προβλέπουν οι σημερινοί.

Το μέλλον μας, λοιπόν, θα είναι άλλο. Η γενική αυτή θέση, που αρνείται κάθε πρόβλεψη, ενισχύεται από το κύριο, νομίζω, συμπέρασμα των τελευταίων δεκαετιών: Ότι δηλαδή τα μεγάλα ιστορικά ή κοινωνικά φαινόμενα περιπίπτου αφνιδίασαν, ακολουθώντας δρόμους μη αναμενόμενους. Και όταν κινήθηκαν με κάποια υποτιθέμενη συνέπεια, απέχουν πολύ από το να αποκαλύπτουν μια λογική της Ιστορίας. Σε μεγάλο βαθμό, η πορεία προς το μέλλον έχει λοιπόν χαοτική υφή. [...]

Κανείς δεν μπορούσε να φανταστεί την εκρηκτική ανάπτυξη του Διαδικτύου· πολύ περισσότερο, τις προεκτάσεις που αυτή η ανάπτυξη έχει στην οικονομία ή τη διάδοση της γνώσεως – ποιας γνώσεως, όμως; Στο χώρο άλλωστε των ιδεών, ο θρίαμβος της επιστήμης κατά τον εικοστό αιώνα συνοδεύτηκε από ένα αναπάντεχο κύμα θρησκευτικών εξάρσεων, μυστικισμού και επανακάμψης της μαγείας.

Είναι ωστόσο ενδιαφέρον ότι το απρόβλεπτο της Ιστορίας δε χαρακτηρίζει μόνο το μακρόκοσμο της: τον κόσμο δηλαδή της κοινωνίας ή των εθνών, της οικονομίας και των ιδεολογιών. Φαίνεται να ισχύει και στη μικροκλίμακα της ανθρώπινης ζωής, σε ό,τι συνιστά την καθημερινότητα και τις προσδοκίες μας. Δεν πάνε πολλά χρόνια που η θεαματική διάδοση της τηλεόρασης είχε οδηγήσει, ειδικούς και μη, σε θρήνους για το τέλος του κινηματογράφου. Σήμερα, ωστόσο, ο κινηματογράφος παρουσιάζει σπάνια άνθιση, τόσο σε ποιότητα ταινιών όσο και σε ανανεωμένες αίθουσες. Είναι χρήσιμο να δούμε αν την ίδια τύχη θα έχει και η πρόβλεψη που θέλει το ηλεκτρονικό βιβλίο να αντικαθιστά τις σελίδες του χαρτιού με το χαρα-

κτηριστικό τους άρωμα και τη φθορά του χρόνου. Όσο για την κινητή τηλεφωνία, είναι γεγονός ότι εισέβαλε στην καθημερινότητα, ανοίγοντας νέους δρόμους αλλά και ήθη στην επικοινωνία. Η διαπίστωση όμως ότι η πραγματική επικοινωνία ανάμεσα στους ανθρώπους βρίσκεται πάντοτε σε κρίση δεν απέχει πολύ από την αλήθεια. Σχηματικά λοιπόν, στην πορεία προς το μέλλον δύο άξονες εμφανίζονται διακριτοί: Ο πρώτος είναι η τρομακτική επιτάχυνση των εξελίξεων, τόσο στο μακρόκοσμο της Ιστορίας όσο και στο μικρόκοσμο τον ανθρώπινο ή της καθημερινότητας. Η επιτάχυνση αυτή, ενώ ως κινητήρια δύναμη έχει κυρίως την τεχνολογία, δε φαίνεται να απηχεί την κλασική έννοια της προόδου. Είναι συχνά ανεξέλεγκτη, κάποτε αντιφατική, και πάντως χωρίς να είναι ορατά τα επόμενά της βήματα.

Από την άλλη –ο άλλος άξονας– είναι ο ίδιος ο άνθρωπος. Μοιάζει αμήχανος ή υποτάσσεται στις εξελίξεις, που είναι συχνά ευεργετικές. Αλλού ανθίσταται. Δε φαίνεται όμως, προς ώρας τουλάχιστον, να έχει αλλοιωθεί η βαθύτερή του φύση. Παραμένει νοσταλγός του ονείρου και μιας άλλης ζωής, αναζητεί αξίες και πρότυπα, προσπαθεί να ισορροπήσει – ενώ η περιδίνηση των πάντων χαρακτηρίζει την εποχή μας. Ο μετέωρος άνθρωπος: Γνώστης της κοσμικής του ασημαντότητας συνεχίζει ωστόσο να αισθάνεται τα ρίγη της υπάρξεως και της ιστορίας του. Με δυο λόγια, να δημιουργεί πολιτισμό. [...]

Στη χαοτική πορεία του ανθρώπου προς το μέλλον, οι εξωγενείς παράγοντες, που σήμερα εκφράζονται κυρίως από την ανεξέλεγκτη τεχνολογία και ένα στυγνό οικονομισμό, υπάρχει πιθανότητα να ισοπεδώσουν τις εκφράσεις του πολιτισμού του, αλλά και τους εσωτερικούς του κραδασμούς. Ο μετα-άνθρωπος, που θα δημιουργηθεί, δεν μπορεί να περιγραφεί, μήτε η κοινωνία η τότε. Θα είναι ίσως ένα μείγμα εικονικής πραγματικότητας και αθέατης εξουσίας των ισχυρών.

Αν όμως υποθεθεί ότι το τοπίο της ψυχής πάντοτε θα αναζητεί τις αξίες της αλληλεγγύης και του πολιτισμού, της δικαιοσύνης ή του έρωτα, τότε ο σημερινός κύκλος –κύκλος βαρβαρότητας– κάποτε θα κλείσει. Ένας καινούριος ασφαλώς θα ανοίξει. Ο καινούριος αυτός κύκλος δε θα θυμίζει εκείνους του παρελθόντος, όπως θα επιθυμούσαν μερικοί ουτοπιστές. Με τον έναν ή τον άλλο όμως τρόπο, θα επαναφέρει στο κέντρο του το ανθρώπινο πρόσωπο.

Γιώργος Γραμματικάκης, ένθετο «Βιβλιοθήκη», εφημ. *ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ*, 2000

Διαβάζω και γράφω

1. Αφού μελετήσετε προσεκτικά το κείμενο 9, προσπαθήστε:
 - α. να το χωρίσετε σε ενότητες
 - β. να κάνετε το σχεδιάγραμμά του
 - γ. να γράψετε έναν πλαγιότιτλο σε κάθε παράγραφο του
2. Συντάξτε τώρα μια περίληψη του κειμένου 9, που θα δημοσιευτεί στη μαθητική εφημερίδα του σχολείου σας, με σκοπό να συμβάλει στη διεύρυνση του προβληματισμού των συμμαθητών σας. Το κείμενό σας δεν μπορεί να υπερβαίνει τις 200 λέξεις, γιατί δεν υπάρχει περισσότερος διαθέσιμος χώρος στην εφημερίδα.

Ακούω και μιλώ

1. Πολλοί άνθρωποι αρχίζουν να ξεφυλλίζουν την εφημερίδα ή το περιοδικό τους από τη σελίδα που περιέχει τα ζώδια (τα ωροσκόπια). Εσείς έχετε αυτή τη συνήθεια; • Συζητήστε στην τάξη και επιχειρήστε να εξηγήσετε αυτή τη συμπεριφορά. • Πιστεύετε ότι η ανάγνωση του ωροσκοπίου μπορεί να βοηθήσει κάποιον να πάρει τις σωστές αποφάσεις, για να αποφύγει κινδύνους και να εκμεταλλευτεί τις ευκαιρίες της ζωής; • Ναι; • Όχι; • Γιατί;

Κείμενο 10

Don't worry be happy

Άμα ξυπνήσεις και έχεις βγάλει ουρά,
αν κοιταχτείς και έχεις βγάλει βυζιά...
Don't worry be happy
Άμα η κόρη σου σε λέει μπαμπά ενώ ο γιος σου
σε φωνάζει μαμά...
Don't worry be happy
Δεν είναι αυτό για να σ' ανησυχεί,
είναι μια φιλομετάλλαξη...
Don't worry be happy
Και τι με νοιάζει εμένα δηλαδή,
εγώ θα γίνω σταρ του MTV
Don't worry be happy

Στίχοι: Χάρης και Πάνος Κατσιμίχας,
Μουσική: Bobby McFerrin,
στο δίσκο *Η μοναξιά του σχοινοβάτη*, Ακτή, 1992

Κείμενο 11

Save the humans

www.greenpeace.gr

2. Συζητήστε το μήνυμα των κειμένων 10 και 11. • Ποια σχέση εντοπίζετε μεταξύ τους ως προς το θέμα που θέτουν και τον τρόπο που το προσεγγίζουν; • Θεωρείτε υπαρκτό τον κίνδυνο που επισημαίνουν τα δύο κείμενα; Από πού πιστεύετε ότι προέρχεται;
3. Οργανώστε στην τάξη σας έναν αγώνα λόγου (ντιμπέιτ) με τους κανόνες που περιγράφονται αναλυτικά στην ενότητα 5, σελ. 102. • Η ομάδα Α αναλαμβάνει να υποστηρίξει την άποψη ότι η πρόοδος της επιστήμης και της τεχνολογίας αποτελεί απειλή για το μέλλον της ανθρωπότητας. • Η ομάδα Β, αντίθετα, θα υποστηρίξει ότι οι κίνδυνοι δεν προέρχονται από την ανάπτυξη της επιστήμης αλλά από την κακή της χρήση και επιπλέον ότι η επιστήμη παρέχει τη μόνη ελπίδα για την αντιμετώπιση των ζωτικών προβλημάτων της ανθρωπότητας. • Για να προετοιμάσετε τα επιχειρήματά σας, ανατρέξτε στα κείμενα 1, 5, 7 και 9 αυτής της ενότητας. • Επίσης, σκεφτείτε παραδείγματα από την ιστορία και την επικαιρότητα.

Κείμενο 12 [Δύσκολες αποφάσεις...]

Ο Ζαν-Μαρκ δεν υποτιμούσε ποτέ τη μαγεία που αντιπροσωπεύει για έναν άνθρωπο η στιγμή κατά την οποία επιλέγει το επάγγελμά του. Ήξερε καλά πως η ζωή είναι σύντομη και η επιλογή του δεν πρέπει να είναι ανεπανόρθωτη, γι' αυτό και τον κατέλαβε αγωνία, όταν διαπίστωσε ότι κανένα επάγγελμα δεν τον τραβούσε αυθόρμητα. Εξέτασε με σκεπτικισμό όλο το φάσμα των δυνατοτήτων που προσφέρονταν. Οι εισαγγελείς που αφιερώνουν όλη τους τη ζωή στη δίωξη των άλλων, οι δασκαλοι, τα κορίδια των κακομαθημένων παιδιών, οι τεχνικοί κλάδοι, που η πρόοδός τους αποφέρει μικρό όφελος με τεράστια ζημιά, η επιτηδευμένη και κενή φλυαρία των ανθρωπιστικών επιστημών, η αρχιτεκτονική εσωτερικών χώρων (αυτή τον τραβούσε επειδή θυμόταν τον παππού του που ήταν μαραγκός), υποδουλωμένη πλήρως στις μόδες τις οποίες σχαινόταν, οι καημένοι οι φαρμακοποιοί, που κατάντησε να πουλάνε κουτιά και μπουκαλάκια. Όταν αναρωτιόταν: τι επάγγελμα να διαλέξω για όλη μου τη ζωή, βαθιά μέσα του αισθανόταν την πιο αμήχανη σιωπή. Τελικά κατέληξε στην ιατρική, υπακούοντας όχι σε κάποια κρυφή έλξη, αλλά σ' έναν αλτρουιστικό ιδεαλισμό. Πίστευε πως η ιατρική είναι η μόνη αναμφισβήτητη χρήσιμη στον άνθρωπο απασχόληση που η τεχνολογική πρόοδός της έχει ελάχιστες αρνητικές συνέπειες.

Μιλαν Κούντερα, *Η Ταυτότητα*, μτφρ. Γιάννης Η. Χάρης, εκδ. Εστία, 1999

Διαβάζω και γράφω

1. Διαβάστε το κείμενο 12. • Εσείς έχετε βρεθεί σε θέση ανάλογη με αυτήν του ήρωα του κειμένου; • Αποτυπώστε σε μία παράγραφο τις σκέψεις και τα συναισθήματα που σας δημιουργεί η επιλογή μιας επαγγελματικής προοπτικής.
2. Ανατρέξτε στο κείμενο 2. • Θυμηθείτε τα δύο πρόσωπα και την αντίληψη του καθενός απέναντι στην οικοδόμηση του μέλλοντος. Αν ο καθηγητής είχε διάθεση να απαντήσει σε όσα του λέει ο ταξιτζής στο τέλος της συνομιλίας τους, με σκοπό να του αποδείξει ότι κάνει λάθος, τι θα του έλεγε; • Συνεχίστε το διάλογο.
 - Στο κείμενό σας προσπαθήστε να περιλάβετε όσο μπορείτε περισσότερες από τις παρακάτω λέξεις ή κάποιες συγγενικές προς αυτές: *μοιρολατρία, αγωνιστικότητα, πρωτοβουλία, αισιοδοξία, ανάπτυξη, προσδοκία, ελπίδα, ανασφάλεια, πεπρωμένο.*
3. Από την ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.visto.gr/guide/242.html> στο Διαδίκτυο, επιλέξτε το ΤΕΕ που νομίζετε ότι παρουσιάζει το μεγαλύτερο ενδιαφέρον για σας. • Γράψτε μια επιστολή ή στείλτε ένα ηλεκτρονικό μήνυμα (e-mail) στη διεύθυνση του σχολείου, ζητώντας όσες πληροφορίες θέλετε να μάθετε σχετικά:
 - α. με τις προϋποθέσεις εγγραφής,
 - β. το πρόγραμμα σπουδών και
 - γ. τις προοπτικές επαγγελματικής αποκατάστασης ή οτιδήποτε άλλο θεωρείτε χρήσιμο να ξέρετε, για να πάρετε τις αποφάσεις σας.
 Στη συνέχεια μπορείτε να αξιολογήσετε τα κείμενά σας, ελέγχοντας αν:
 - ακολουθούν την τυπική μορφή της επιστολής,
 - διαθέτουν το κατάλληλο ύφος,
 - έχουν χρησιμοποιηθεί σωστά τα σημεία στίξης,
 - διατυπώνονται σαφείς ερωτήσεις που ζητούν πραγματικά χρήσιμες, νέες πληροφορίες.

Διαθεματική εργασία

Οι προγνώσεις στη διάρκεια των αιώνων και σε ποικίλους τομείς της ανθρώπινης δράσης

Είναι γνωστό ότι οι άνθρωποι σε όλες τις εποχές και σε όλους τους τόπους έχουν σφοδρή επιθυμία να μαντέψουν τι τους επιφυλάσσει το μέλλον, ιδιαίτερα όποτε βρίσκονται μπροστά σε κρίσιμες αποφάσεις.

- ▶ Χωριστείτε σε ομάδες και μελετήστε τις διάφορες πτυχές του φαινομένου των προγνώσεων. Κάθε ομάδα μπορεί να επιλέξει έναν από τους παρακάτω τομείς ή κάποιον άλλον που θεωρεί ότι παρουσιάζει ενδιαφέρον:
 - α. μαντεία και χρησμοί στην Αρχαία Ελλάδα
 - β. οι προφήτες και τα προφητικά κείμενα του Χριστιανισμού
 - γ. οι πρακτικές πρόγνωσης του μέλλοντος στους αρχαίους ανατολικούς λαούς
 - δ. λαϊκές δοξασίες και σημερινές διαδεδομένες πρακτικές μαντείας
 - ε. οι επιστημονικές προγνώσεις και η σημασία τους (μετεωρολογία, σεισμολογία, οικονομία, ιατρική, βιολογία)
 - στ. μαθηματικά μοντέλα για τις προγνώσεις.
- ▶ Η κάθε ομάδα ας συνθέσει μια παρουσίαση των ευρημάτων και των συμπερασμάτων της και ας την ανακοινώσει στην τάξη. Στη συνέχεια μπορεί να γίνει μια συζήτηση σχετικά με όσα παρουσιάστηκαν.

ΑΣ ΘΥΜΗΘΟΥΜΕ ΤΙ ΜΑΘΑΜΕ Σ' ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΝΟΤΗΤΑ

- ▶ Σημειώστε ένα ✓ στο σωστό:
 - α. Τα μόρια είναι κλιτά μέρη του λόγου άκλιτα μέρη του λόγου
 - β. Η σημασία τους είναι σταθερή εξαρτάται από τα συμφραζόμενα
- ▶ Για παράδειγμα, *μόρια* είναι οι λέξεις

- ▶ Αντιστοιχίστε:

Προφορικός λόγος	Σημεία στίξης
Γραπτός λόγος	Επιτονισμός

- ▶ Όταν στο λόγο χρησιμοποιούμε τις λέξεις/φράσεις, όχι με την κύρια σημασία τους, αλλά με κάποια διαφορετική, τότε χρησιμοποιούμε σχήματα λόγου.
Έτσι για παράδειγμα, όταν λέμε σε κάποιον: «Τι έξυπνος που είσαι!», μπορεί είτε να μιλάμε κυριολεκτικά είτε να χρησιμοποιούμε την Τι από τα δύο συμβαίνει, εξαρτάται από

- ▶ Για να κάνω την περίληψη ενός κειμένου, πρέπει να:

- α.
- β.
- γ.
- δ.

Α. ΓΛΩΣΣΙΚΟΙ ΟΡΟΙ

- **εκφώνημα:** η μέγιστη ενότητα γλωσσικών δεδομένων που συνδέονται με συγκεκριμένους ομιλητές σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο. Ένα εκφώνημα μπορεί να αποτελείται από μια μόνο λέξη, από μια φράση, μια «ελλιπή πρόταση» κ.λπ.
- **εκφώνηση:** μεγαλόφωνη εκφορά λόγου.
- **επιτονισμός:** τρόποι εκφραστικής διακύμανσης της φωνής στην προφορική ομιλία.
- **δομή κειμένου:** η εσωτερική οργάνωση ενός κειμένου, δηλαδή η ιδιότητά του να έχει διακριτά μέρη, συγκεκριμένη πορεία από την αρχή προς το τέλος και τα μέρη του να συνδέονται μεταξύ τους με λογική αλληλουχία.
- **κειμενικά είδη ή είδη λόγου:** συμβατικές μορφές κειμένων που περιέχουν ορισμένα κειμενικά χαρακτηριστικά ως προς τη δομή, τη μορφή και το περιεχόμενο. Τα χαρακτηριστικά αυτά αντικατοπτρίζουν στοιχεία και ιδιότητες των κοινωνικών περιστάσεων μέσα στα οποία παρήχθησαν. Έτσι μια συνέντευξη είναι ένα κειμενικό είδος με ορισμένα χαρακτηριστικά τα οποία αντικατοπτρίζουν και αντιπροσωπεύουν την κοινωνική περίσταση της συνέντευξης, τη συζήτηση δηλαδή δύο ανθρώπων κατά την οποία ο ένας ρωτάει και ο άλλος απαντάει με σκοπό αυτή η συζήτηση (συνέντευξη) να δημοσιοποιηθεί σε τρίτα πρόσωπα. Μια διαφήμιση είναι ένα κειμενικό είδος που έχει ορισμένα κειμενικά χαρακτηριστικά και στη δομή και στη μορφή και στο περιεχόμενο (σύντομο κείμενο, περιεκτικό, ελκυστικό κ.λπ.) που αντικατοπτρίζει την κοινωνική περίσταση της διαφήμισης.
- **λεκτικό σύνολο:** ομάδα λέξεων συντακτικά οργανωμένων που αποτελούν μια ενότητα. Ένα λεκτικό σύνολο μπορεί να αποτελείται από μία ή περισσότερες λέξεις.
- **λεξικά στοιχεία:** στοιχεία που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη δημιουργία μιας λέξης (π.χ. προθήματα / ρίζες / επιθήματα).
- **περιστάσεις επικοινωνίας:** πού, πότε, πώς, ανάμεσα σε ποιους και με ποιο σκοπό γίνεται η ανταλλαγή μηνυμάτων.
- **συμφραζόμενα:** αυτά που εμφανίζονται πριν ή έπειτα από μια λέξη, μια φράση ή ένα εκφώνημα. Τα συμφραζόμενα μας βοηθούν συχνά να καταλάβουμε τη συγκεκριμένη σημασία μια λέξης, φράσης κ.λπ.
- **συντακτική κατηγορία:** όταν οι λέξεις παρουσιάζουν όμοια συμπεριφορά μέσα στην πρόταση, έχουν όμοια μορφολογικά χαρακτηριστικά και τοποθετούνται σε όμοια σημεία μέσα στη δομή της φράσης και της πρότασης λέμε ότι ανήκουν στην ίδια συντακτική κατηγορία. Συντακτικές κατηγορίες είναι, για παράδειγμα, το ρήμα, το επίθετο, το άρθρο, η πρόθεση, το επίρρημα κ.λπ.
- **ύφος (κειμένου):** τα στοιχεία που συνιστούν την ιδιαιτερότητα της δομής ενός κειμένου και γενικότερα την ίδια την υφή του / η ιδιαιτερότητα της γλωσσικής μορφής του κειμένου (εν αναφορά πάντα προς το περιεχόμενό του) / διαφοροποίηση του λόγου σε συγκεκριμένες μορφές επικοινωνίας, επιλογή ορισμένων δομικών σχημάτων και / ή ως απόκλιση από τα καθιερωμένα σχήματα μιας γλώσσας / συγκεκριμένες γλωσσικές επιλογές που κάνει κάποιος συγγραφέας οι οποίες προσδίδουν ιδιαιτερότητα στον ίδιο και στο έργο του.

Β. ΞΕΝΙΚΟΙ ΟΡΟΙ

- **γκράφιτι:** επιγραφή ή παράσταση σε τοίχο που συνήθως περιλαμβάνει έντονα χρώματα, αφηρημένα σχέδια και γράμματα και αποτελεί μια σύγχρονη μορφή νεανικής έκφρασης.
- **κολάζ:** τεχνική ζωγραφικής κατά την οποία, στην κατασκευή πινάκων, χρησιμοποιούνται ετερογενή υλικά, όπως χρώματα, φωτογραφίες, έντυπα, υφάσματα κ.λπ.
- **κόμικ(ς):** σειρά από ασπρόμαυρα ή έγχρωμα σχέδια που αφηγούνται ποικίλου περιεχομένου ιστορίες και δημοσιεύονται είτε σε συνέχειες σε εφημερίδες και περιοδικά είτε σε αυτοτελείς εκδόσεις.
- **λεζάντα:** σύντομη επεξήγηση κάτω από εικόνα, φωτογραφία, σχέδιο κ.λπ.
- **προφίλ:** η πλάγια όψη του προσώπου – μπφ.: σύνολο χαρακτηριστικών, τρόπος συμπεριφοράς ατόμου, ομάδας ή πολιτικού κόμματος κ.λπ. που προσδιορίζει τη δημόσια εικόνα του.
- **ρεπορτάζ:** συλλογή ειδήσεων / πληροφοριών σχετικά με ένα θέμα από δημοσιογράφο – ρεπόρτερ για δημοσίευση στον τύπο ή για μετάδοση από τα ραδιοτηλεοπτικά μέσα, ειδησεολογία.
- **σλόγκαν:** λέξη ή σύντομη και περιεκτική φράση που επαναλαμβάνεται σε πολιτική ή εμπορική διαφήμιση, σύνθημα.

Για τους ορισμούς των όρων βασιστήκαμε στα παρακάτω βιβλία:

Ελληνικό Λεξικό. Τεγόπουλος – Φυτράκης (1993), Αθήνα.

Lyons, J. (2002). *Εισαγωγή στη Θεωρητική Γλωσσολογία*. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Μπαμπινιώτης, Γ. (1984). *Γλωσσολογία και Λογοτεχνία. Από την τεχνική στην τέχνη του λόγου*. Αθήνα.

Μπαμπινιώτης, Γ. (1986). *Θεωρητική Γλωσσολογία. Εισαγωγή στη Σύγχρονη Γλωσσολογία*. Αθήνα.

Richards, J.C., Platt, J. και H., Platt, (1996). *Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics*. Essex: Longman.

Φιλιππάκη-Warburton, E. (1992). *Εισαγωγή στη Θεωρητική Γλωσσολογία*. Αθήνα: Νεφέλη.

Χατζησαββίδης, Σ. (2005). «Από την παιδαγωγική του γραμματισμού στους πολυγραμματισμούς: Νέες τάσεις, διαστάσεις και προοπτικές στη διδασκαλία της γλώσσας» στο Μπαλάσκας, Κ. και Κ., Αγγελάκος, (επιμ.).

Γλώσσα και Λογοτεχνία στην Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Αθήνα: Μεταίχμιο.

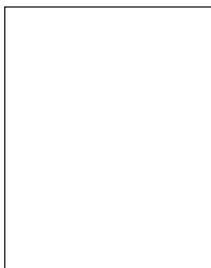
ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΡΩΝ

- **αισθητική** 121-122, 130
- **αιτία** 33-34, 87, 95, 103, 114, 124-125
- **αιτιολογημένες κρίσεις** 41-44
- **αναφορά** 25, 34, 56
- **ανθρώπινα δικαιώματα** 54-55, 113-114, 116-117
- **αντίθεση** 98, 114, 121, 126
- **αντίθετα** 81-83, 86
- **αποτέλεσμα** 114, 124-125
- **ασύνδετο σχήμα** 16
- **γλώσσα** 11, 29-38, 40-42, 44, 46-47, 52, 57-59, 63-64, 68, 75, 78-82, 86-87, 103, 106, 110, 115, 138
- **διακρίσεις** 48, 55-56, 61
- **δομή** του κειμένου 87, 146
- **εθελοντισμός** 115-116
- **ειρήνη** 71, 87-89, 91-92, 98, 101, 103, 114
- **έκφραση** 29, 43, 52, 57, 64-65, 76
- **Ελλάδα**, Έλληνες, ελληνισμός 9-15, 21, 23-27, 31, 36, 42, 44, 50, 52-55, 65, 72-73, 83, 109-110, 115-117, 150
- **εναντίωση** 126
- **επικοινωνία** 29-30, 41-42, 59, 66, 134, 140, 143, 147
- **επιστήμες** 40, 78, 141
- **εργασία, επάγγελμα** 48, 120, 134, 149
- **ερευνητική εργασία** 9, 21-23, 27-28
- **Ευρώπη (Ενωμένη)**, Ευρωπαϊκή Ένωση 63-66, 68-69, 72-75, 84-85
- **καλλιτέχνης** 25, 93, 121-123, 129
- **Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις, Μη Κυβερνητικοί Οργανισμοί** 113-117
- **κυριολεξία** 45, 57-59
- **λόγος**
 - ευθύς 45, 49-56, 62
 - πλάγιος 45, 49-56, 62
 - προφορικός 20, 45, 49, 68, 76, 140, 150
 - υποθετικός 105, 112-114, 120
- **μέλλον** 133-135, 137, 141, 146-148, 150
- **μετανάστες** 11, 53-54, 72-74
- **μεταφορά** 45, 57-59
- **μετωνυμία** 121, 127-128
- **μόρια** 16, 35, 52, 133, 138-139, 150
- **ομόχες λέξεις** 100
- **ορισμός** 56, 115-118
- **παρώνυμα, παρώνυμες λέξεις** 100-101
- **περίληψη** 145-147, 150
- **πόλεμος** 10, 53, 87-93, 95, 97-99, 101, 103, 109, 111, 130
- **πολιτισμός** 10-11, 29, 59, 65-66, 72, 79, 147
- **πολυσημία** 37-38, 44
- **προκατάληψη** 45, 48, 50, 56, 58, 61
- **προτάσεις**
 - δευτερεύουσες** 16-17, 29, 32-37, 43-44, 51-52, 54-55, 67, 71, 87, 92, 94-96, 98, 104-105, 109-112, 114, 121, 124-127, 132, 140-141
 - επιρρηματικές** 29, 32, 34, 67, 71, 92, 95, 109, 112, 124, 126
 - αιτιολογικές** 87, 92-96, 104
 - αναφορικές** 63, 67-73, 75-76, 86
 - αποτελεσματικές** 121, 124-127, 132
 - εναντιωματικές** 121, 124-127, 132
 - τελικές** 87, 92-96, 104
 - υποθετικές** 112-114
 - χρονικές** 105, 109-114
- **ονοματικές** 29, 33-37, 52, 67-68, 71, 92
- **αναφορικές** 63, 67-73, 75-76, 86

- βουλευτικές 29, 35-36, 44
- ειδικές 29, 34-35, 43-44
- ενδοιαστικές 29, 36-37, 44
- πλάγιες ερωτηματικές 45, 49-55, 62
- κύριες 16-17, 33-34, 50, 68, 98, 110, 126-127, 140-141
- προϋπόθεση 30, 33-34, 105, 114-116, 123, 149
- ρατσισμός 46-47, 50-51, 55-57, 144
- σημασία της λέξης 9, 23-25, 29, 34-41, 57, 63, 71, 81-83, 100, 105, 112, 115-116, 118, 123, 128, 133, 137-139, 142, 150
- σκοπός 33-34, 92, 94, 102
- στερεότυπο 45, 55-56, 58, 61
- σίξη 133, 140-142, 149
- σύνδεση προτάσεων 9, 12, 15, 17-19, 27-28
- σύνδεση παρατακτική προτάσεων 9, 12-20
- σύνδεση υποτακτική προτάσεων 9, 12-20
- σύνδεσμοι 28, 35-36, 44, 71, 96, 112, 114, 120, 138
- συνδετική λέξη 16, 18-20
- συνώνυμα, συνώνυμες λέξεις 23, 36, 51, 81-83, 86
- συστατικά του κειμένου 87, 97-99, 104
- σχήμα λόγου 57, 64, 121, 128, 142-144
- τέχνη 10, 15, 65, 85, 104, 121-123, 126, 130-131
- υπώνυμα, υπώνυμες λέξεις 117-118, 120
- χρόνος 33

Με απόφαση της Ελληνικής Κυβέρνησης τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου και του Λυκείου τυπώνονται από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν βιβλιόσημο προς απόδειξη της γνησιότητάς τους. Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δε φέρει βιβλιόσημο θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του Νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946, 108, Α΄).

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου.